

«Ніч музеїв» як успішний приклад музейної комунікації

У статті розглянуто всесвітньо відому акцію «Ніч музеїв» як один з успішних прикладів музейної комунікації. Цей захід, як правило, проводиться в Міжнародний день музеїв і є одним зі шляхів створення позитивного образу музею, його популяризації та реклами.

Автор подає історію виникнення цієї акції, розповідає про особливості її проведення в декількох країнах світу, зокрема акцентує увагу на досвіді сусіда України – Польщі. У тексті продемонстровано ступінь залучення музеїв України до «Ночі музеїв», показано найцікавіші атракції, що пропонувалися відвідувачам у 2017–2021 роках. Доведено, що акція «Ніч музеїв» з кожним роком набуває все більшої популярності у світі та в Україні, що до її проведення все активніше долучаються не стільки музеї, скільки установи сфери культури та освіти, зокрема, мистецькі галереї, Академії наук, університети, бібліотеки, засоби масової інформації.

Наголошено на тому, що найчастіше у «Ніч музеїв» пропонується вільний вхід до установ або ж встановлюється помірний ціна за квиток. Серед найпопулярніших дійств – презентації книжок та колекцій одягу, майстер-класи та квести, театралізовані вистави, концерти, перегляди кінострічок.

Звернено увагу на труднощі в проведенні «Ночі музеїв» в Україні і світі. Окрім обмежень у музеях, пов'язаних із COVID-19, в Україні до світової пандемії додаються економічні труднощі: недостатнє фінансування з боку держави, низька залученість спонсорів (особливо в провінції), пасивність пересічних громадян, нерозвиненість інфраструктури, зокрема транспортної, недостатнє використання можливостей реклами.

Ключові слова: відвідувач; Міжнародний день музеїв; музей; музейна акція; музейна комунікація; «Ніч музеїв».

Постановка проблеми. Тісний взаємозв'язок між сучасним музеєм і відвідувачем є невід'ємною умовою успішного функціонування цієї культурно-освітньої установи. Поряд із відомими формами музейної комунікації – експозиційно-виставковою, просвітницько-освітньою та видавничою, в умовах інформаційного суспільства та панування ринкових відносин, коли музей може і повинен заробляти, виникають нові способи взаємодії музею і суспільства, метою яких є розширення сфери впливу закладів культури в середовищі громадськості. Одним зі способів популяризації культурної спадщини є організація різноманітних музейних акцій. Розглянемо детальніше «Ніч музеїв» як приклад вдалого просування іміджу музею серед реальних і потенційних відвідувачів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історія проведення акції «Ніч музеїв» охоплює лише декілька десятиліть, а тому ця проблема не набула комплексного вивчення. Варто виокремити публікації таких науковців, як Р.Маньковська [5] та І.Синельник [15], які розглядають «Ніч музеїв» у контексті прикладу музейної комунікації, наводять факти успішності цього заходу в Україні і світі. У статтях М.Князьської-Ханової [3] та Д.Корнилової [4] продемонстровано успішність проведення «Ночі музеїв» в Україні, на прикладі конкретних музеїв.

Мета статті є довести ефективність акції «Ніч музеїв» як засобу залучення громадськості до музеїв та популяризації музейної спадщини серед пересічних громадян України і світу.

Викладення основного матеріалу. З 1977 року 18 травня у світі відзначають Міжнародний день музеїв. З нагоди цієї події в останні декілька десятиліть більшість музеїв світу влаштовує цими днями так звану «Ніч музеїв», коли відвідувачам пропонують нічні екскурсії, майстер-класи, квести та участь у різних акціях. Причому плата за відвідування або не береться взагалі, або є доволі символічною.

Основна мета цієї акції – показати ресурс, можливості, потенціал сучасних музеїв, залучити до них молодь. В останні роки це свято стало традиційним для багатьох країн світу: зокрема, 2016 року «Ніч музеїв» відзначили майже 35 тисяч закладів культури зі 145 країн світу [8], 2017 року – понад 36 тисяч музеїв зі 157 країн світу [17], 2019 року 35 тисяч музеїв у понад 150 країнах, було проведено понад 5 000 заходів й зроблено понад 50 000 постів у соціальних мережах [16].

Цікаво, що в 1970-ті роки подібна акція мала назву «Весна музеїв». У 1997 році в Берліні вперше провели «Довгу ніч музеїв» (Lange Nacht der Museen). Відтоді цей художньо-просвітницький захід проводять у столиці Німеччини двічі на рік в останню суботу січня та серпня. Тоді адміністрація міста Берліна прийняла рішення не брати плати з відвідувачів музеїв, а екскурсії проводити до самого ранку. Ідея настільки припала до душі німцям, що наступного року до акції долучилося ще два десятки міст ФРН [2].

Сам Міжнародний день музеїв подібними заходами було вирішено відзначати в Парижі з 2001 року. Пізніше кожна акція отримала свою тематику, зокрема «П'ять відчуттів», «Темні одкровення», «Історія та історії». Крім цих заходів, організовували також ярмарки, театралізовані вистави, маскаради та

концерти. У 2005 році французи висунули ідею щорічного проведення Міжнародної музейно-виставкової, культурно-освітньої акції «Ніч музеїв», й того самого року цю ідею було затверджено Радою Європи [13].

З 2011 року Європейська ніч музеїв знайшла офіційного спонсора. Ним став ІКОМ (ICOM) – Міжнародна рада музеїв [8].

З 2003 року до акції долучилася Польща. Спершу лише 11 установ Варшави взяли участь у дійстві. Проте вже 2016 року «Ніч музеїв» провели в 252 культурних установах, з них лише 52 – музеї польської столиці. Рівно о 18:00 всі варшавські музеї зробили безкоштовний вхід на свої експозиції. В Галереї Фарас у Національному музеї читали лекцію про гоплітів та організували квест на знання ранньохристиянського живопису, в Музеї Війська Польського пропонували ознайомитися зі зразками старовинного традиційного озброєння Польської армії; у Музеї історії польських євреїв POLIN можна було побачити світові інсталяції на тему дерев'яних синагог. З 2009 року в Польщі до акції «Ніч музеїв» залучено інші установи, пов'язані зі сферою культури й не тільки з нею. Серед них – Варшавська станція водочищення, Варшавське депо Мазовецької залізниці, Польська академія наук, Національна бібліотека, Національний стадіон Варшави, Польська агенція преси, прогулянкові катери на Віслі. У цей день можна відвідати навіть кабінет ректора Варшавського університету [10].

Цікаво, що не в усіх країнах «музейні ночі» проводять у травні. Зокрема, в Нідерландах Museum Night Amsterdam традиційно влаштовують у першу неділю листопада. Цього дня двері півсотні столичних музеїв відчинені з 19:00 до 02:00, організовують різні заходи типу гуртків, концертів, вистав та спеціальних турів, звісно, їжа та напої не заборонені [18]. У самому Берліні «Ніч музеїв» проводять двічі на рік – у січні та серпні [11]. В Естонії, наприклад, останній раз «Ніч музеїв» провели 29 серпня 2020 року (у 2021 році вирішили не проводити). Тема заходу – «Час уночі» [1].

Щороку Міжнародний день музеїв проводять під певною темою. Так 2017 року було обрано: «Музеї і суперечлива історія: розповідаючи про замовчуване» [8]. У 2018 році визначили «Гіперпов'язані музеї: нові підходи, нові суспільства» [17]. У 2019 році тема була – «Музеї як культурні хаби: майбутнє традиції» [8]. У 2021 році Міжнародна рада музеїв затвердила тему «Майбутнє музеїв: перевинайдення та переосмислення» [14]. До кожної з тем на сайті ІКОМ розміщують пояснювальну записку, в якій наголошують на тих аспектах проблеми, яку слід розкрити в поточному році.

Першим музеєм в Україні, що долучився до акції «Ніч музеїв», став Дніпропетровський національний історичний музей. Це сталося в ніч з 21 на 22 травня 2005 року, коли було проведено тематичну екскурсійно-виставу під назвою «Людина і степ» [7]. Що стосується Житомирщини, то найраніше «Ніч музеїв» було організовано в Музеї космонавтики ім. С.П. Корольова у 2007 році [6]. 2008 року до всесвітньої акції долучилися музеї Києва, Львова, Одеси, Харкова та Феодосії [5, с. 78]. А от, наприклад, Чернігівський історичний музей імені В.В. Тарновського запрошує на «Ніч у музеї» з 2011 року. Гасло заходу: «Музей – територія спілкування», однак майже щороку виокремлюються певні тематичні аспекти. Зокрема, «Музей – для сталого суспільства» (2015), «Музей і ландшафти» (2016), «Музей і суперечлива історія: розповідаючи про замовчуване» (2017) [15, с. 156].

Розглянемо, на які заходи запрошували музеї України в попередні роки в «Ніч музеїв». Наприклад, 2017 року в Києві пропонували відвідати:

- Київська фортеця – інтерактивна екскурсія «Прогулянка з бароном й баронесою фон Мюнхгаузен», вхід – 100 грн;
- Національний музей українського народного декоративного мистецтва – перегляд кінофільму «Катерина Білокур», перформанс «Про що скриплять музейні сундуки», дефіле моделей в авторських костюмах студентів спеціалізації «Художнє моделювання костюму», вхід – вільний;
- Літературно-меморіальний музей М.Булгакова – виставка, присвячена господареві будинку № 13 на Андріївському узвозі Василеві Павловичу Листовничому, вхід – вільний;
- Музей-квартира Павла Тичини – джазова музика та композиції 1920-х років, вхід – 200 грн;
- Музей історії Києва – дискусії, майстер-класи, лекції з історії та культури, розповіді про подорожі та стиль життя скандинавів, вхід – 200–250 грн [4].

Не менш цікаво було й в інших містах України. Зокрема, в Дніпрі 13 травня 2017 року, з 17:00 до 23:00, в Історичному музеї було представлено програму, присвячену невідомим сторінкам історії України. Кава, майстер-класи, конкурси й танці. Вартість квитка – 100 грн. Цього самого дня в Дніпровському технічному музеї провели нічну екскурсію під назвою «Машини часу». Відвідувачі мали змогу покататися на міліцейському ретроавтобусі, пригадати смак газованої води з вуличних автоматів, переглянути фільми на кіноапаратах класу «олдскул», пройти майстер-клас з токарного ремесла та петриківського розпису. В «Музеї українського живопису» за 50 грн гостей дивували магічною подорожжю «Лабіринт часу». Зокрема можна було переглянути виставу «Беркут» театру «Герць» та вогняний перформанс від Олени Шептицької. У Харкові до акції долучилося 28 галерей, музеїв та культурних центрів (для порівняння – 2010 року лише вісім [12]). Так, у кінотеатрі «8 1/2» працював інтерактивний музей кіно з програмою про заборонені фільми. В артпідвалі Харківської муніципальної галереї відбувся хепенінг. З 18:00 до 23:00 бажаючих відвідати всі ці заходи підвозив безкоштовний автобус. У Меджибожі «Ніч музеїв» проходила

у фортеці. Гостей дійства запрошували до відреставрованого палацу, потім дивували рицарськими боями на мечях та театральними постановками. У Луцьку, Ужгороді, Острозі, Кам'янці-Подільському найцікавіші дійства також відбувалися на території замків [3]. У Чернігівському військово-історичному музеї було проведено демонстрацію фільмів з історії Японії, відкрито мінівиставку «Зброя Японії», організовано майстер-клас з оригамі; також відбувся показовий виступ членів історико-етнографічного клубу з військових змагань [15, с. 156].

Що стосується 2021 року, то, попри обмеження, пов'язані із COVID-19, вітчизняні музеї активно долучилися до акції «Ніч музеїв»:

- 18 травня в Національному музеї історії України було проведено театралізовану вечірню екскурсію з каганцями «Міфи музейних експонатів». Початок о 21:00. Саме о цій порі музейні духи (Дух Мізинського браслету, Дух кам'яної стели, Дух піфосу, Дух Ромашківського глека, Дух срібної фібули) стали розповідати фантастичні легенди. Відвідувачам пропонували взяти участь у майстер-класах та випробувати долю у безпрограшній лотереї. Вартість квитка – 250 грн;

- 18 травня Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту підготував нічну театралізовану екскурсію з яскравими персонажами і частуванням у корчмі. Відвідувачів скансену розважали мольфар, мельник та інші персонажі у виконанні акторів народного театру при Центральному будинку культури. Початок о 21:00. Вартість квитка – 160 грн;

- у Дніпропетровському національному історичному музеї ім. Д.І. Яворницького «Ніч музеїв» святкували 22 травня, з 18:00 до опівночі. Однак безпосередні заходи розпочалися ще вдень. Так з 14:00 до 16:00 проводилися безкоштовні майстер-класи з ліплення, малювання та розфарбовування писанок; з 17:00 щопівгодини організовувалися екскурсії. Вартість квитка – 300 грн;

- у Чернігівському художньому музеї ім. Г.Галагана також 22 травня було організовано перформанс-презентацію колекції дизайнерського одягу Ольги Костюченко, мінівиставку дизайнерських капелюшків Валентини Свистун та проведено концерт «Весняний настрій» капели бандуристів імені Остапа Вересая. У програмі заходів зазначалися відкриття персональної виставки декоративно-ужиткового мистецтва Анатолія Семенцова «Коли Сонце було богом», лялькова казка-жарт «Принцеса-стрибунка», зустрічі, лекції та майстер-класи. Початок о 15:00, вхід – вільний;

- у Музеї Полтавської битви 28 травня було проведено нічну екскурсію «Міфи і факти поля Полтавської битви». У програмі заходу – спростування міфів поля Полтавської битви, пісочна анімація, фотографування в історичних костюмах. Кульмінацією дійства стало артилерійське шоу. Вартість квитка – 120 грн [9].

Наскільки успішними є подібні акції, напевно, можна судити з кількості відвідувачів. У 2013 році в Дніпропетровському національному історичному музеї ім. Д.І. Яворницького «Ніч музеїв» відвідало 1 200 осіб, натомість у 2015 році – вже 2 500 осіб [7]. Звісно, що до європейських музеїв нам ще далеко. Наприклад, в «Ніч музеїв» популярні музеї Варшави приймають по 5 000–6 000 відвідувачів, а Варшавський університет – понад 10 000 осіб [10].

Висновки. Проведення акції «Ніч музеїв» свідчить про тісний зв'язок українського культурного простору зі світовим. Розглядати цей захід слід виключно позитивно: навіть у провінційних містах молодь матиме змогу безкоштовно відвідати музеї, долучитися до прекрасного, мислити й творити разом із митцями. У такий спосіб музеї ще раз нагадують про себе й владі, яка не поспішає збільшувати фінансування цих культурних установ. З іншого боку, порівняно з країнами Європи, де до акції щороку долучається все більше і більше установ сфери культури, в Україні проведення заходу обмежується в основному лише музеями; не до кінця продуманими залишаються питання функціонування інфраструктури (робота наземного й підземного транспорту); недостатньою мірою проводиться реклама. А тому в музеї приходять найчастіше віддані відвідувачі та фахівці, а не широкий загал. Тож на майбутнє музеям України, особливо провінційним, варто було б налагодити більш тісну комунікацію із відвідувачами через активну участь у різних проєктах, активніше залучати неурядові організації та спонсорів, співпрацювати з університетами, де здійснюється підготовка фахівців у сфері туризму.

Список використаної літератури:

1. 29 августа по всей Эстонии пройдет ночь музеев на тему «Время в ночи» [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://www.muuseumioo.ee/ru>.
2. Длинная ночь музеев в Берлине [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://www.tourister.ru/world/europe/germany/city/berlin/museum/36509>.
3. Князьская-Ханова М. Ночь музеев в Украине: куда будут пускать бесплатно / М.Князьская-Ханова [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://kiev.segodnya.ua/kiev/kwheretogo/noch-muzeev-v-ukraine-kuda-budut-puskat-besplatno-1020973.html>.
4. Корнилова Д. Бесплатный вход, экскурсии до утра и концерты под звездами: гид по Ночи музеев в Киеве / Д.Корнилова [Електронний ресурс]. – Режим доступа : https://kiev.vgorode.ua/news/dosuh_y_eda/329313-besplatnyi-vkhod-ekskursyy-do-utra-y-kontserty-pod-zvezdamy-hyd-po-nochy-muzeev-v-kyeve.
5. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку / Р.Маньковська // Краєзнавство. – 2013. – № 3. – С. 75–84.

6. Мистецька акція «Ніч музеїв» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cosmosmuseum.info/nich-muzeiv/>.
7. Ніч музеїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://gorod.dp.ua/afisha/event/35292>.
8. Ніч музеїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://icom.in.ua/den-muzeiyiv/>.
9. Ніч музеїв в Україні 2021: ТОП 10 заходів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zruchno.travel/Publications/Entry/5785?lang=ua>.
10. Ніч музеїв – карнавал культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://culture.pl/ru/article/nich-muzeiyiv-karnaval-kulturi>.
11. Ночь в музее: расписание для 20 стран [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.gq.ru/travels/noch-v-muzee-raspisanie-dlya-20-stran>.
12. Ночь музеев – 2017: полная программа мероприятий [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://faqindecor.com/ru/noch-muzeev-2017-polnaya-programma-meropriyatij/>.
13. Ночь музеев придумали в Берлине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.studygerman.ru/support/lib/article73.html>.
14. Процак Х. З 18 до 23 травня Львів святкує Міжнародний день музеїв / Х.Процак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://city-adm.lviv.ua/news/culture/285635-z-18-do-23-travnja-lviv-sviatkuie-mizhnarodnyi-den-muzeiv>.
15. Синельник І. Акція «Ніч у музеї» як зразок ефективної комунікації з відвідувачами (на прикладі Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського / І.Синельник // Сіверянський літопис. – 2018. – № 4. – С. 154–158.
16. Celebrating the success of international museum day! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://icom.museum/en/news/celebrating-the-success-of-international-museum-day>.
17. International Museum Day 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://network.icom.museum/international-museum-day>.
18. Museum Night Amsterdam [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.iamsterdam.com/en/see-and-do/whats-on/festivals/overview-cultural-festivals/museum-night-amsterdam>.

References:

1. «29 avgusta po vsej Estonii proidet noch' muzeev na temu "Vremya v nochi"», [Online], available at: <https://www.muuseumioo.ee/ru>
2. «Dlinnaya noch' muzeev v Berline», [Online], available at: <https://www.tourister.ru/world/europe/germany/city/berlin/museum/36509>
3. Knyaz'skaya-Khanova, M., *Noch' muzeev v Ukraine: kuda budut puskat' bezplatno*, [Online], available at: <https://kiev.segodnya.ua/kiev/kwheretogo/noch-muzeev-v-ukraine-kuda-budut-puskat-besplatno-1020973.html>
4. Kornilova, D., *Besplatnyi vkhod, ekskursii do utra i kontserty pod zvezdami: gid po Nochi muzeev v Kieve*, [Online], available at: https://kiev.vgorode.ua/news/dosuh_y_eda/329313-besplatnyi-vkhod-ekskursyy-do-utra-y-kontserty-pod-zvezdamy-hyd-po-nochy-muzeev-v-kyeve
5. Man'kov'ska, R. (2013), «Suchasni muzejni komunikacii' ta perspektivy i'h rozvytku», *Krajeznavstvo*, No. 3, pp. 75–84.
6. «Mystec'ka akcija "Nich muzei'v"», [Online], available at: <https://cosmosmuseum.info/nich-muzeiv/>
7. «Nich muzei'v», [Online], available at: <https://gorod.dp.ua/afisha/event/35292>
8. «Nich muzei'v», [Online], available at: <http://icom.in.ua/den-muzeiyiv/>
9. «Nich muzei'v v Ukraini 2021: TOP 10 zahodiv», [Online], available at: <https://zruchno.travel/Publications/Entry/5785?lang=ua>
10. «Nich muzei'v – karnaval kul'tury», [Online], available at: <https://culture.pl/ru/article/nich-muzeiyiv-karnaval-kulturi>
11. «Noch' v muzee: raspisanie dlya 20 stran», [Online], available at: <https://www.gq.ru/travels/noch-v-muzee-raspisanie-dlya-20-stran>
12. «Noch' muzeev – 2017: polnaya programma meropriyatii», [Online], available at: <http://faqindecor.com/ru/noch-muzeev-2017-polnaya-programma-meropriyatij/>
13. «Noch' muzeev pridumali v Berline», [Online], available at: <http://www.studygerman.ru/support/lib/article73.html>
14. Procak, H., *Z 18 do 23 travnja L'viv svjatkuje Mizhnarodnyj den' muzei'v*, [Online], available at: <https://city-adm.lviv.ua/news/culture/285635-z-18-do-23-travnja-lviv-sviatkuie-mizhnarodnyi-den-muzeiv>
15. Synel'nyk, I. (2018), «Akcija «Nich u muzei'» jak zrazok efektyvnoi' komunikacii' z vidviduvachamy (na prykladi Chernigiv's'kogo istorychnogo muzeju imeni V.V. Tarnov's'kogo)», *Siverjans'kyj litopys*, No. 4, pp. 154–158.
16. «Celebrating the success of international museum day!», [Online], available at: <https://icom.museum/en/news/celebrating-the-success-of-international-museum-day>
17. «International Museum Day 2018», [Online], available at: <http://network.icom.museum/international-museum-day>
18. «Museum Night Amsterdam», [Online], available at: <https://www.iamsterdam.com/en/see-and-do/whats-on/festivals/overview-cultural-festivals/museum-night-amsterdam>

Кругляк Марина Едуардівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Державного університету «Житомирська політехніка».
<https://orcid.org/0000-0003-3837-0982>.

Наукові інтереси:

- туристичне краєзнавство; туристичне країнознавство;
- світовий туризм; музейна справа.

E-mail: marinakrugljak@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції: 06.08.2021.